

A Mau Mau-felkelés Kenyában és a brit gyarmati terror

Caroline Macy Elkins tanúvallomása Ndiku Mutua
és négy társának a Külügy- és Nemzetközösségi
Minisztérium elleni perében

1. A keresetet a sértettek nyújtották be
2. Tanú: Caroline Macy Elkins
3. Tanúvallomás: 1
4. Tárgyi bizonyítékok: CE1, CE2
5. Dátum: 2011. február 20.

Ügyiratszám: HO09X02666

Legfelsőbb Bíróság
Queen's Bench Ítéletábra

Ndiku Mutua és négy társa
illetve
a Külügy- és Nemzetközösségi Minisztérium

Caroline Macy Elkins tanúvallomása

Caroline Macy Elkins, a Harvard University professzora, lakcíme:
1730 Cambridge Street, Cambridge, Massachusetts, 02138, Egyesült
Államok az alábbiakat adja elő:

Bevezetés

Szakmai háttér

1. A Harvard Egyetem Afrikai és Afroamerikai Tanulmányok Története Tanszékén vagyok professzor, továbbá a Harvard Egyetem Afrikai Tanulmányok Bizottságának elnöke. Jelen tanúvallomás megtételére a sértettek kértek fel.

Caroline Macy Elkins

2. BA fokozatomat a Princeton Egyetemen afrikai történelemből szereztem 1991-ben summa cum laude minősítéssel. MA diplomámat történelemből a Harvard Egyetemen 1996-ban szereztem. A PhD-fokozatot 2001-ben történelemből a Harvard Egyetemen nyertem el. Ezt követően kezdtem a Harvard Egyetem Történelmi Tanszékén dolgozni. 2001–2004 között egyetemi adjunktusként dolgoztam, majd 2005-ben docenssé léptettek elő, ezt követően a Történelmi Tanszékcsoport Afrikai Tanulmányok Tanszéke docensnek nevezett ki. 2009-ben főállású professzorrá léptettek elő a Harvard Egyetem Afrikai- és Afroamerikai Tanulmányok Története Tanszékén. Ugyancsak 2009-ben megválasztottak a Harvard Egyetem Afrikai Tanulmányok Bizottsága elnökének; ez testület 2010-ben az Afrika-tanulmányok országos kutatóközpontja lett.

3. Az 1990 és 2004 között kutatást folytattam a Kenyában, a Mau Mau Szükségállapot idején fogatosított letartóztatások és kényszerletelepítések (villagization) történetéről. Kutatásaimhoz levéltári anyagokat és szóbeli forrásokat egyaránt felhasználtam. Az általam feldolgozott archív anyagok többségét az Egyesült Királyságban és Kenyában őrzik. A kutatásaimhoz szükséges legfontosabb források a következő archívumokban találhatóak: Állami Levéltár (ma Brit Nemzeti Levéltár), Kew; Rhodes House Könyvtár, Oxford; Birodalmi Hadtörté-

neti Múzeum, London; Kenyai Nemzeti Levéltár, Nairobi; Macmillan Könyvtár, Nairobi; Imani House, Kenyai Anglikán Egyház, Nairobi. Több száz interjút készítettem továbbá egykori Mau Mau-fogvatartottakkal és falusiakkal, kenyai telepeseikkel, a brit államigazgatás korábbi tagjaival, misszionáriusokkal, ügyvédekkel és újságírókkal. Kutatásaimho felhasználtam többek között volt elítéltek, parlamenti képviselők és brit gyarmati tisztviselők emlékiratait. Felhasználtam parlamenti képviselők, misszionáriusok, vezető brit politikusok – köztük a miniszterelnök – életrajzát; tanulmányoztam a kérdés hatalmas mennyiségű szakirodalmát többek között a Mau Mau-felkelésről, Kenya és a Brit Birodalom történetéről, valamint a felkelők elleni brit fellépés és katonai műveletek részleteiről Kenyában és más brit gyarmatokon.

4. Számos előadást tartottam, és jelentős mennyiségű publikációt közöltem a Kenyában történt fogvatartás és falvakba kényszerítés témakörében. E tárgyban készült legjelentősebb publikációm a 2005-ben megjelent *Imperial Reckoning: The Untold Story of Britain's Gulag in Kenya* (Birodalmi leszámolás: a kenyai brit gulág elhallgatott története) címet viseli. A könyv az Egyesült Királyságban és a Nemzetközösség országaiban *Britain's Gulag: The Brutal End of Empire* (Nagy-Britannia gulágja: a birodalom brutális vége) címmel jelent meg (2005). E könyv számtalan díjat kapott, többek között Pulitzer-díjat nyert az általános dokumentum kategóriájában (2006); ösztöndíjat nyertem neves alapítványoktól, például a Guggenheim Alapítványtól, az Amerikai Tudományos Bizottságtól, a Társadalomtudományi Kutatási Bizottságtól és az Andrew W. Mellon Alapítványtól.

5. 2004 óta kutatásom tárgya már nemcsak a Kenyában történt fogvatartás és falvakba kényszerítés. Jelenleg érdeklődésem a második világháborút követő gyarmati lázadások elleni brit birodalmi föllépésre irányul, és kutatásaimat elsődlegesen az Egyesült Királyságban, Malájföldön, Szingapúrban és Izraelben végzem.

Jelen tanúvallomás célja

6. E tanúvallomást Mr. Langstaff törvényszéki bíró 2011. december 13-i döntésének megfelelően teszem, és tanúvallomásom a következő célokat szolgálja:

a. a tanúvallomásom során felhasznált dokumentumok bemutatása, amelyek mint a CE1 számú bizonyítékok az alábbi tárgykörhöz tartoznak:

i. a kenyai szükségállapot során az internáló táborokban/börtönökben/átvilágítások során elkövetett állítólagos bántalmazások;

ii. a gyarmati kormányzat szerepe a kenyai szükségállapot időszakában, és annak kérdése, hogy a gyarmati kormányzatnak miféle ismeretei voltak a történekről, és milyen mértékben vett részt az internáló táborokban/börtönökben/átvilágító központokban elkövetett bántalmazásokban;

iii. a Gyarmatügyi Minisztérium szerepe a kenyai szükségállapot során történektekben, és annak megállapítása, hogy a Gyarmatügyi Minisztérium milyen ismerettel rendelkezett a történektekről, és milyen mértékben vett részt az internáló táborokban/börtönökben/átvilágító központokban elkövetett bántalmazásokban;

iv. a brit hadsereg szerepe a kenyai szükségállapot fenntartásában, és annak megállapítása, hogy a hadseregnek milyen ismerete volt a történektekről, és milyen mértékben vett részt az internáló táborokban/börtönökben/átvilágító központokban elkövetett bántalmazásokban;

b. annak megállapítása, hogy milyen archív anyagok léteznek még az e tanúvallomásban specifikusan hivatkozott tárgykörre vonatkozó dokumentumokon kívül;

c. ahol lehetséges, annak megállapítása, mely tanúvallomások segítenek alátámasztani a fentebb felsorolt a) i, ii, iii és iv pontokban említett kérdéseket;

d. ahol lehetséges, annak megállapítása, hogy a Brit Gyarmati Kormányzat milyen mértékben és milyen célok érdekében folyamodott a dokumentumok megsemmisítéséhez és/vagy eltávolításához a függetlenséget megelőzőn;

e. ahol lehetséges, az egyes fogvatartottakról készült, fennmaradt nyilvántartás feltárása és

f. a történelmi kutatás sajátos vonásainak és a kutatás által feltárt új bizonyítékoknak a bemutatása.

7. Tudatában vagyok annak, hogy a bírói felkérés tényszerű tanúvallomás megtételére vonatkozik, és megkívánja, hogy abból minden szubjektív, a témával kapcsolatos személyes álláspontomat zárjam ki. Ennek érdekében arra szorítkozom, hogy a történelmi háttérrel, a kenyai szükségállapot kronológiáját és azokat a kulcsszereplőket ismertessem a bírósággal, akik döntéshozó szerepet játszottak a Brit Gyarmati Kormányzatban (BGYK) Nairobiban és Londonban. Ezt követően pedig kulcsfontosságú dokumentumokat, illetve olyan tanúkat mutatok be, amelyek/akik a bíróságnak segítségére lesznek abban, hogy minden egyes kérdéskörben döntésre jusson.

Történelmi háttér

[...]

A kenyai szükségállapot kronológiája

18. A szükségállapot 1952. október 20-tól 1960. január 12-ig tartott. A háború fokozatosan bontakozott ki, aminek során sok kulcsfontosságú esemény történt, ezeket kívánom az alábbiakban felsorolni. Mivel a szükségállapot hosszú ideig tartott, a felsorolás nem teljes körű, hanem inkább csak áttekintés.

19. 1952. október 20. Sir Evelyn Baring szükségállapotot hirdetett ki. Életbe lépett a Jock Scott hadművelet, aminek során letartóztatták és fogvatartották a Mau Mau feltételezett vezetőit, köztük Jomo Kenyattát. A szükségállapot bevezetése – többek között – azt jelentette, hogy bírósági tárgyalás nélkül őrizetben lehet valakit tartani. Kétféle őrizetbe vételi parancs létezett: kormányzói őrizetbe vételi parancs (*Governor's Detention Order*) és átruházott őrizetbe vételi parancs (*Delegated Detention Order*). A tartományi és körzeti megbízottak kiadhattak átruházott őrizetbe vételi parancsot, ami azzal járt, hogy tárgyalás nélkül tömegesen kerültek őrizetbe kikuju törzsbeli emberek.

20. 1953. március. Lyttleton gyarmatügyi miniszter sürgette Baring kormányzót, hogy mihamarabb alkalmazza Kenyában is a malájföldi internáló tábori rendszert. Ennek következtében „különleges internáló táborokat” hoztak létre, ahol a kényszermunka megengedett volt. A Gyarmatügyi Minisztérium felismerte, hogy az effajta „különleges internáló táborok” ellentétben állnak az ILO (a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet) egyezményeivel. A „különleges internáló táborok” modellje azt eredményezte, hogy Kenya – Malájföldre hasonlóan – csak minimálisan sértette meg az ILO egyezményeit. Kenya átvette a maláj modellt, és végül sok ezerrel nőtt az őrizetbe vettek száma. Lyttleton elismerte, hogy kormánya „gyakorlatilag megszegte a kényszermunkára vonatkozó előírásokat.”

21. 1953. március 26. Két jelentős Mau Mau fegyveres akció – a lari mérszálás és a naivasai rendőrök ellen intézett rajtaütés – arra készítették Cameron tábornok parancsnokot és Nicholson tábornokot, a közel-keleti erők katonai parancsnokát, hogy fontos javaslatokat tegyenek a parancsnoklás általános rendszerének megváltoztatására Kenyában.

22. 1953. május. A Hadügyminisztérium bejelenti, hogy a kelet-afrikai parancsnokság önállóságot kap, és a továbbiakban közvetlenül a londoni Hadügyminisztériumnak van alárendelve. Főparancsnoknak Sir George Erskine tábornokot nevezik ki, aki szabad kezet kap „valamennyi gyarmati, segéd-, rendőri és biztonsági erő” irányításában.

23. 1954. április 24. *Üllő (Anvil)* Hadművelet. Erskine tábornok nagyszabású razzsiát rendel el Nairoibban, hogy megtalálják a Mau Mau sejtjeit, és mintegy 16 500 gyanúsítottat tartóztatnak le és hallgatnak ki. Az egész akciót Erskine irányította, és, körzetről körzetre haladva Nairoibban, a biztonsági erők 25 000 tagja hajtottá végre. Két héttel később az akciót sikeresnek nyilvánították.

24. 1954. június. A Hadi Tanács parancsot adott arra, hogy a kikujuk lakta területeken (például Kiambu, Fort Hall, Nyeri és Embu körzetekben) kényszer erejével falvakat hozzanak létre. 1955 végére 1 050 899 kikujut kényszerítettek szétszórtaan elhelyezkedő otthonaik elhagyására, és a mintegy 230 000 kunyhóból álló, 804 falu egyikében telepítették le őket. Ezekben az internáló falvakban szigorú biztonsági

intézkedéseket vezettek be: a falvakat szögesdróttal és hegyes karrókkal kirakott árok vette körül, és a biztonsági erők 24 órás őrizetet tartottak. A lakosokat közmunka-végzésre kényszerítették.

25. 1954. december. 1954 végére a brit hadsereg az erdős területeken átvette a kezdeményezést a Mau Mautól. Ettől kezdve a tárgyalást mellőző fogvatartás bevett gyakorlat lett, és a kikuju népesség többségét vagy internáló táborokban vagy a szükségállapot során létesített falvakban tartották őrizetben. A katonai és a polgári alkalmazottak közösen biztosították a fogvatartottak átvilágítását, a foglyok áthelyezését és munkájuk igénybe vételét.

26. 1955. december. Miután a korábbi nehézségek megoldódtak, a *Pipeline* (Csövezeték) internáló táborok teljes kapacitással működtek: megépültek a megfelelő elhelyezésre alkalmas szállások, alkalmazottakat vettek fel, és sikerült kordában tartaniuk az őrizetbe vettek beáramlását – ezek a problémák az *Üllő*-akció kezdetén jelentkeztek. (Az elnevezés eredete: a britek terve az volt, hogy a lázadó kikujukat, nevelő szándékkal, „átvezetik” („átfolyatják”) a büntetőbárok rendszerén, mint valamiféle csövezeteken. A brutális, szadista bánásmód miatt azonban a terv meghiúsult. Búr Gábor Afrika-történész szíves közlése alapján – a szerk.)

27. 1957. március. A Gyarmatügyi Minisztérium jóváhagyja a „felpuhítási technika” („dilution technique”) alkalmazását a Mwea táborban, Terence Gavaghan parancsnoksága alatt. A „felpuhítási technika” és az ezzel együtt járó „kényszerítő erő” jóváhagyása lehetővé tette az internáló táborokban fogvatartottakkal szemben erőszak alkalmazását.

28. 1959. március 4. A holai mészárlás. Tizenegy fogvatartott vesztette életét „erőszak alkalmazása következtében elszenvedett sokk és súlyos vérzés” miatt. 1960. január 12. A szükségállapotot visszavonják Kenyában.

Az internáló táborok struktúrája

29. A *Pipeline* internáló táborok struktúrája és a Brit Gyarmati Kormányzat tágabb értelemben vett, az internálással és a falvakba való kényszerköltöztetéssel kapcsolatos politikája, az 1952 októberében bevezetett szükségállapottól az 1959 márciusában bekövetkezett holai mészárlásig, illetve ezt követően a szükségállapot feloldásáig eltelt időszakban bontakozott ki. A kenyai internáló táborok rendszerét mintegy száz tábor alkotta, amelyeket egységesen Pipeline-nak neveztek. A Pipeline táborai hat különböző típusba tartoztak: átmeneti tábor, munkatábor, speciális internáló tábor, a száműzöttek tábora, a vezetők tábora, valamint a nők és fiatalok tábora.

i. Átmeneti táborok. Manyani és a Mackinnon Road volt a két átmeneti tábor. Az eredetileg befogadó központoknak nevezett táborok azért kapták később az átmeneti tábor nevet, mert a fogvatartottak

több évet is eltölthettek (főként) Manyaniban, amíg arra várta, hogy egy másik táborkba helyezték át őket. 1956-ra Manyani több ezer fogvatartott tartózkodási helye lett, akik egyre jobban hozzáadódtak a körülményekhez.

ii. Munkatáborok. A munkatáborok a gyarmat teljes területén szét-szórva helyezkedtek el, és gyakran közmunkák helyszínei közelében voltak. A fogvatartottak kötelesek voltak dolgozni. Ha arra lehetőség adódott, akkor a fogvatartottakat általában a lakóhelyük közelében lévő munkatáborokban helyezték el. A munkatáborokban őrzött fogvatartottakat a „szürkék” csoportjába vagy az ennek megfelelő betű- vagy számjelű csoportokba sorolták.

iii. Különleges internáló táborok. A különleges internáló táborokban a fogvatartottakat munkára kényszeríthették. A különleges internáló táborok foglyait a „feketé” csoportjába vagy az ennek megfelelő betű- vagy számjelű csoportba sorolták be. Amikor egy fogvatartottat átsoroltak a „szürkék” kategóriájába, akkor áthelyezték egy munkatáborba, általában egy átmeneti tábor érintésével.

iv. A száműzöttek táborai. A Brit Gyarmati Kormányzat szándékai szerint legalább 10 000 fogvatartottnak kellett Kenya területén belül száműzetésben élnie. A száműzöttek legnagyobb tábora Hola volt, amit azután az 1959 márciusában bekövetkezett mérséklést követően felszámoltak.

v. A vezetők táborai. Ezek voltak a Pipeline táborai közül azok, amelyekbe szabadon engedésük előtt a fogvatartottak átkerültek. A vezetők táborai önálló egységek voltak, ahol azok a fogvatartottak, akiket a „fehérek” kategóriájába (vagy az ennek megfelelő betű- vagy számjelű csoportba) soroltak, több hétig, illetve akár több hónapig is kényszerűen tartózkodtak, mielőtt a Csővezeték végleg elhagyhatták.

vi. A nők és fiatalkorúak tábora. A Pipeline gyakorlatilag csak a férfiak fogvatartására felállított tábori rendszer volt. Az egyetlen tisztán női foglyótábor a Kamiti tábor volt, ahol néhány ezer fogvatartott élt; az ún. „megrögzött” fogvatartott nőket az Athi folyónál lévő táborban őrizték. A fiatalkorúaknak fenntartott egyetlen tábor a Wamumu tábor volt, ahol csak fiatal fiúkat tartottak fogva, bár a Csővezeték sok táborában őriztek tizennyolc évesnél fiatalabb foglyokat is. A nők és fiatalkorúak többségét az átmeneti táborokban tartották fogva.

30. Az internáló táborokban és az átvilágító központokban a brit katonaság sokféle feladatot látott el. A katonai felderítő tisztek és a hírszerző tereptisztek továbbra is együttműködtek a Különleges Osztállyal és a rendőrség bűnüldözési csoportjával – ugyanezt tette az átvilágító központokban és az internáló táborokban is. Egyes táborok biztonságáért a brit katonaság volt felelős, ahol részt vettek a fogvatartottak áthelyezésének lebonyolításában (elsősorban azokéban, akiket az erdőkben fogtak el), illetve igénybe vették a fogvatartottak kényszer-munkáját, többek között a katonai raktárakban és más helyszíneken is.

31. A fogvatartottakat gyakorta áthelyezték a Csővezeték különböző súlyossági fokozatú táboraiba. Az áthelyezésre az szolgált alapul, hogy az adott fogoly milyen mértékben volt hajlandó együttműködni a Brit Gyarmati Kormányzattal.

Volt bizonyos logika abban, ahogy a fogvatartottakat a Csővezeték táboraiban között áthelyezték, mivel minden tábor megfelelt egy-egy átvilágítási kategóriának.

32. Az átvilágítás. A fogvatartottakat kihallgatták közvetlenül letartóztatásukat követően és fogvatartásuk idején, egészen szabadulásukig több alkalommal is (sok fogvatartottat többször kihallgattak, mielőtt internáló táborba küldték volna őket). Az átvilágítás a kihallgatás egyik formája volt, amely a) meghatározta, hogy a gyanúsított milyen szinten vett részt a Mau Mau-lázadásban; b) adatokat/információt biztosított a katonai és a rendőri fellépésekhez; és c) meghatározta egy adott fogvatartott átvilágítási kategóriáját. A szükségállapot bevezetésétől 1956 októberéig a fogvatartottakat három csoportba sorolták: voltak „fehérek”, „szürkek” és „feketék”. 1956. október elején az osztályozási rendszert megváltoztatták, és betűjelekkel (így például Z, Y, YY és XR) és számokkal (például Z1 és Z2) helyettesítették. A kihallgatásokat civil alkalmazottak és katonák vezették; ezek a kihallgatások több helyszínen zajlottak, így hivatalos és titkos átvilágító központokban, rendőrségeken, internáló táborokban és a polgárőrség épületeiben. A fogvatartottaknak a Csővezeték táboraiban dolgozniuk kellett. Azokat a fogvatartottakat, akik megtagadták a munkát, különleges internáló táborokba küldték, ahol munkavégzésre kényszeríthették őket.

33. Rehabilitáció. A rehabilitáció helyszínei az internáló táborok és a hatóságok által létrehozott „szükségtelepülések” voltak. A „szív és ész kampányaként” is ismert rehabilitáció olyan tanfolyamokat kínált, ahol állampolgári ismereteket, kézműves szakmát és ehhez hasonló tevékenységeket lehetett elsajátítani, illetve a fogvatartottak sportolhattak – mindezt annak érdekében, hogy a foglyokat talpra állítsák és felkészítsék a Pipeline elhagyására.

34. Vallomások. Ha egy fogvatartott bevallotta, hogy hűségesküt tett a Mau Maunak, akkor felajánlották neki a rehabilitációt. Gyakran előfordult, hogy az átvilágítás vagy kihallgatás a fogvatartottak vagy gyanúsítottak hűségesküjére összpontosult, illetve arra, hogy a fogvatartottat/gyanúsítottat rávegyék, hogy vallja be az eskü letételét. Ezen eljárás logikája az volt, hogy a Brit Gyarmati Kormányzat úgy vélte, e vallomás előfeltétele annak, hogy a Mau Mau kitartása megtörjön; álláspontjuk szerint, amint ez megtörtént, a fogvatartott alkalmassá vált a rehabilitációra.

35. Felpuhítási Technika (*Dilatation Technique*). John Cowan, a Mwea táborok börtönparancsnoka 1956 decemberében a Gathigiriri táborban (amely a Mwea-síkságon elterülő öt Mwea-tábor egyike volt)

szembesült a felpuhítási technikával. E módszer jellemzője az volt, hogy a fogvatartottak egy kisebb csoportját a többiektől elszigetelték, és szisztematikusan erőszakot alkalmaztak velük szemben (amiben a már a vallomást tett fogvatartottak is részt vettek), annak érdekében, hogy megtörjék és együttműködésre bírják őket. 1957 márciusában a felpuhítási technika alkalmazása rendszeressé vált a Terence Gavaghan irányítása alatt álló Mwea táborokban, és az eljárás a Gyarmatügyi Minisztérium tudomására jutott. A gyarmatügyi miniszter egyetértett a felpuhítási technika alkalmazásával, továbbá „kényszerítő erő” használatával.

36. A száműzöttek tábora. A felpuhítási technika bevezetése egybeesett azzal, hogy a Brit Gyarmati Kormányzat ráébredt, hogy legálisan nem képes átfogó, állandó táborokat fenntartani a száműzötteknek a szükségállapot visszavonását követően. 1956 végén a Brit Gyarmati Kormányzat azt is felmérte, hogy a mintegy 10 000 fogvatartott hosszú távú őrizetének tervét nem tudja megvalósítani a száműzöttek táborában, ezért azt fel kell adnia. Ezért a „kemény magot” alkotó fogvatartottakat kellett megkörtözni és együttműködésüket kikényszeríteni. Ebben az összefüggésben értelmezendő, hogy a gyarmatügyi miniszter engedélyt adott a felpuhítási technika alkalmazására, aminek segítségével megtörhetők a makacs ellenszegülők, és ezt követően végső szabadon bocsátásuk érdekében végigjárják a Csővezeték táborait.

37. Cowan-terv. A Hola táborban intézményesített Cowan-terv a felpuhítási technika továbbfejlesztett változata volt. Akárcsak a Mwea táborokban, ez a felpuhítási technika is a fogvatartottak kis (mintegy 20 fős) csoportjait célozta meg, akiket elkülönítettek a nagyobb csoportoktól, és arra kényszerítettek, hogy a Hola öntözőrendszer kiépítésén dolgozzanak. „Ha elutasítanak a munkavégzést, fizikai erőszakkal kell őket a munkaterületre vinni, és munkára kényszeríteni,” mondta ki Cowan parancsa. Az egyetlen jelentős különbség a korábban a Mwea táborokban alkalmazott felpuhítási technika és a Cowan-tervben felvázolt módszer között abban állt, hogy az utóbbit belső eligazításként használták. A Cowan-terv 1959 márciusában közvetlenül 11 fogvatartott halálát idézte elő a Hola táborban.

38. Számos fontos pozíciót betöltő személy vett részt az internáló táborok és a kényszerrel létrehozott falvak irányítási szabályainak kidolgozásában.

[...]

Canon Bewes panasza, 1953. február

64. 1953 februárjában Canon T. F. C. Bewes, az Egyházi Misszionárius Társaság tagja sajtóértekezletet tartott Londonban. Bewes azzal vádolta meg a brit biztonsági erőket, hogy rendszeresen alkalmaznak „harmadfokú” kihallgatási módszereket (értsd: kínzást) annak érdekében, hogy adatokat csikarjanak ki az afrikaiakból és megfélemlítsék őket. Példaképpen említette egy volt misszionárius tanító, Elijah Gideon Njeru esetét. A kenyai ezredben szolgáló Jack Ruben és a kenyai tartalékos rendőrség tagja, Richard Keates, valamint a gyarmati hadseregben szolgáló több afrikai származású katona azzal gyanúsították Njerut, hogy Mau Mau-szimpatizáns. Njerut „elfogták és megverték, a verést folytatták, hogy vallomásra bírják, és a férfi belehalt az ütlegelésbe.” Bewes hozzátette, hogy „nem gyakori, de nem is elszigetelt az ilyen eset.” Elmondta még, hogy számos bizonyíték áll rendelkezésére arról, hogy „a telepések, a katonaság és a rendőrség túlzott erőszakot” alkalmaz. Bewes és a canterbury-i érsek átadta ezt a bizonyítékot Lyttleton gyarmatügyi miniszternek.

65. A Baring kormányzóhoz intézett privát memorandumban, amely ma a Gyarmatügyi Minisztérium irattárában található, Canon Bewes részletesen előadja az esettel kapcsolatos, első kézből származó ismereteit a Kenyában elkövetett bántalmazásokról, amelyeket a gyarmaton 1953 januárjában tett utazása során szerzett. Bewes ezt írta:

Beszámoltam önnek bizonyos nyilatkozatokról, amelyeket az európai rendőrség maga adott nekem. Az egyik (rendőr) beszélt azokról a módszerekről, amelyeket maga is használt információszerzés érdekében – így például lefelé fordított vödört tettek egy férfi fejére, és azt egy fémtárggyal fél órán át verték, miután a bántalmazott rendszerint könnyekben tört ki, és átadta az információt, ha volt neki... Egy másik rendőr arról beszélt az egy érintett misszionáriusnak, hogy egy európai rendőr bajtársa kiemelt egy embert, akinek szétvetett lábakkal a földre kellett feküdnie, és a rendőr ütlegelni kezdte a fogvatartott nemi szervét, hogy így csikarjon ki belőle vallomást... Ebből a forrásból származik továbbá az az információ is, hogy néhány rendőr kasztrációs eszközöket alkalmazott, és egy esetben ketten belehaltak a kasztrálásba, egy embert pedig kórházba szállítottak... Más beszámolóik szerint, ugyanezt a kasztrációs eszközt – egy fémből készült fogót – arra használták, hogy az információt megtagadó fogvatartottak ujjait üssék, és ha így sem kapták meg a várt információt, akkor ujjbegyeiket levágták. Ezt az információt nagyszámú, különböző forrásból szereztem, és így bizonyosan állítom, hogy legalábbis tényeken alapul.

66. R. A. Wilkinson, büntető bíró előzetes belső vizsgálatot folytatott Kenyában Njeru halálos bántalmazásának ügyében. Az általa feltárt tényeket megküldték a Gyarmatügyi Minisztériumnak. Wilkinson azt írta, hogy a bűnösök:

természetesen súlyos büntetésben részesültek aggodalom és bűnbánat formájában... Egyik esetben sem vélem úgy, hogy az a köz javát szolgálná, ha ilyen esetre [azaz bűnvádi eljárásra] kerülne sor most, amikor mindenkinek össze kell fognia annak érdekében, hogy ezt az országot olyan állammá változtassuk vissza, amelyben ehhez hasonló körülmények nem fordulhatnak elő.

67. 1953. március 9-én Baring kormányzó az alábbi szellemben számolt be a külügyminiszternek:

Bár az általam folytatott nyomozás még korántsem zárult le, minden okunk megvan feltételezni, hogy ebben az esetben egy Mau Mau-harcost bántalmaztak annak érdekében, hogy a köz számára rendkívüli fontosságú információt megszerezzenek, és az alkalmazott eljárás következtében az illető életét veszítette, annak ellenére, hogy erre a következményre a kihallgatók nem voltak felkészülve.

Azt, hogy a bántalmazást provokatív viselkedés váltotta ki, megbízható információk támasztják alá... A bántalmazásért felelős személyek – és ez meglepéssel tölt el – úgy vélték, hogy a fegyverek megtalálását megakadályozó bármely hanyagság egyenértékű lett volna azzal, hogy egy missziós központ lakóinak halálbüntetését írjuk alá... A bántalmazásért felelős személy(ek) nek nincs okuk azt hinni, hogy az elhunyt bármilyen fizikai betegségben szenvedett volna...

68. Ruben és Keates végül 1953 szeptemberében álltak bíróság elé. A bíróság felmentette őket az emberölés vádjá alól, de bűnösnek találta „tényleges testi sérelmet okozó tettegesség” (kevésbé súlyos) bűnében. Rubent ötven, Keates-t pedig száz font bírság megfizetésére kötelezték. Az ügyben elnöklő Rudd bíró helyeselte a bíróság döntését, és kijelentette, egyetért a döntés indoklásával, majd hozzátette: „Ami engem illet, nem gondolom, hogy sokkal nagyobb büntetést szabtam volna ki, még akkor sem, ha a vád emberölés lett volna.” A tárgyalásról készült és Rudd megállapításait is tartalmazó dokumentumok a Gyarmatügyi Minisztérium irattárában találhatók.

69. Amikor egy másik tettegességről értesítették a gyarmatügyi minisztert 1953 októberében, Bewes aggodalmát fogalmazta meg a miniszternek, annak kapcsán, hogy vajon milyen visszhangja lesz a tevékenységének Kenyában: „Jobban szeretném, ha az ügyet teljes-

séggel ejtenék, mintsem hogy valaki is azt gondolja, hogy én vettem fel a problémát – és ez (Baring) kormányzóra különösen érvényes.”

*1953. március–július között felmerült vádak,
Erskine 1953. júniusi parancsa*

70. 1953 márciusában Tony Cross, a Nyeriben lévő Gekondi Rendőrőrsre vezényelt brit tartalékos tiszt levelet írt otthon maradt kollégáinak, amelyben részletesen beszámolt azokról a „Gestapo-módszerekről”, amelyeket a rendőrség és a Nemzetőrség soraiban szolgálók alkalmaznak Kenyában. Azt is írta: „Nem ritka, hogy a börtöncellákban halnak meg az emberek...”. Ez a levél a Gyarmatügyi Minisztérium irattárában található.

71. 1953. április 25. A kilimani rendőrség fogdájában őrzöttek levélben számoltak be az ellenük elkövetett bántalmazásokról. Válaszában Baring elismeri, hogy a bántalmazások megtörténtek, de azt írja, hogy a bántalmazó tiszt ittas volt. Ez a levél is a Gyarmatügyi Minisztérium irattárában található.

72. A Kenyában elkövetett bántalmazásokról és bűnvádi eljárásokról memorandum készült valamikor 1953 júliusában. Ez áttekintést ad a Mau Mau-lázadás alatt elkövetett bántalmazásokról; az irat a Gyarmatügyi Minisztérium irattárában található.

73. „Atrocitások” címmel memorandum készült valószínűleg 1953 júliusában, amely részletesen beszámol a brit biztonsági erők által feltehetően elkövetett bántalmazásokról. A dokumentumban ez olvasható: „A foglyokkal szemben a biztonsági erők [beleértve a katonai egységeket, a rendőrséget és a Nemzetőrséget] által elkövetett állítólagos »atrocitásokról« és rossz bánásmódról gyakorlatilag a szükségállapot bevezetése óta érkeznek beszámolók”. A dokumentumban ezután felvázolnak számos jellemző panaszt, nevezetesen

- a) Elijah Gideon Njeru esetét,
- b) a Nyeriben vizsgálódó Cross rendőrnnyomozó megállapításait,
- c) a Mr. Fenner Brockway által megfogalmazott aggályokat,
- d) a Mr. Peter Evans által megfogalmazott vádakat,
- e) Griffiths kapitány esetét.

74. 1953. június 23. George Erskine tábornok közzéteszi ismert állásfoglalását, amelyben kijelenti:

Én határozottan elítélem, hogy ennek az országnak a lakóit csakis azért »verjük meg«, mert ők a lakosok... A rendőrség vagy a hadsereg fellépése elleni bármely, kívülről érkező panaszt azonnal jelenteni kell nekem, és azt – miután a főállamügyésszel megvitattuk – a rendőrség vagy hadsereg által haladéktalanul ki kell vizsgálni. A rendőrség és a hadsereg teljes körű, kölcsönös

együttműködésre törekszik minden ilyen vizsgálat lefolytatásában, és semmilyen körülmények között sem fognak megtagadni egymástól információt vagy támogatást.

Ezzel az állásfoglalással Erskine egyben világossá tette, hogy a rendőrség és a hadsereg felett egyaránt ellenőrzést gyakorol.

1953. június 23-tól 1959. március 4-ig

Kényszermunka

75. 1953 elejétől a Gyarmatügyi Minisztérium széles körű levelezést folytatott – ami a szükségállapot időtartama alatt sem szünetelt – a Kenyában végeztetett kényszermunka feltételeiről, illetve arról, hogy a brit kormányok folyamatosan megsértik a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) egyezményében előírtakat.

76. Lyttleton gyarmatügyi miniszter kijelentette, hogy a „[kényszermunka] alkalmazásának javaslata ellentétes a kényszermunkára vonatkozó nemzetközi konvenció szabályaival, és kijelentette, hogy az általa vezetett minisztérium meg fog cáfolni minden olyan vádat, amely szerint [a fogvatartottakkal] »rabszolgaként« bánnak vagy a brit kormány profijtát gyarapító »olcsó munkaerőnek« tekintenek.”

77. Lyttleton gyarmatügyi miniszter felszólította Baring kormányzót, hogy sürgősen hozzon létre olyan speciális internáló táborokat, ahol a kényszermunkát az ellenszegülő foglyok megbabolázására alkalmazák; ennek értelmében Kenya csak néhány esetben sérti meg a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet egyezményében foglaltakat. Lyttleton azt is megjegyezte Baringnak, hogy „a kényszermunkára vezényelt fogvatartottak számát ennek megfelelően csökkenteni [kell majd].”

78. A Pipeline táborokban folyó kényszermunkával kapcsolatban Kenya honvédelmi minisztere, Cusack 1954 novemberében ezt írta: „*Rabszolga-kereskedők* vagyunk, és rabszolgáink jelen esetben a Közmunka Hivatal alkalmazásában állnak” [kiemelés az eredetiben]. A brit hadsereg is igénybe vette a foglyok kényszermunkáját kenyai katonai raktáraiban.

79. A Churchill miniszterelnök részvételével folytatott kabinetüléseken készült jegyzőkönyvek rögzítették, hogy a kabinet tagjai a következőket tárgyalták meg:

Ennek a gyakorlatnak [fogvatartás és kényszermunka bírósági tárgyalás nélkül] az alkalmazását támogatták annak ellenére, hogy úgy vélték, ez technikai megszegése az 1930-ban a kényszermunkára vonatkozó egyezmény előírásainak, illetve az Európa Tanács által elfogadott Emberi Jogi Egyezményben foglaltaknak.

80. Az átvilágító központokban, az internáló táborokban, a Mau Mau-börtönökben és a szükségállapot során létesített falvakban elkövetett bántalmazásokkal kapcsolatos vádak Erskine tábornok 1953. június 23-án kiadott parancsát követően is folytatódtak, sőt, idővel még gyakoribbak és rendszeresebbek lettek. A Gyarmatügyi Minisztérium aktáiban sokféle forrásból származó, a bántalmazások ellen tiltakozó beadványok legalább 18 különböző internáló tábort vagy Mau Mau-börtönt neveznek meg 1953. június 23. és 1959. március 4. között.

81. A Gyarmatügyi Minisztérium tisztviselői a jegyzőkönyvekben gyakorta fűztek magyarázó megjegyzéseket a Kenyában történő bántalmazásokkal kapcsolatos aktákhoz. Ezek a megjegyzések Erskine parancsát követően is folytatódtak, és idővel egyre terjedelmesebbek lettek. Például:

i. Abrahams megjegyzése az 1953. október 15-i aktához: „Kenya túl messzire megy a véreskezű módszerekben.”

ii. Buist megjegyzése az 1954. február 1-jei aktához: „A Nemzetőrség magatartása nem volt megkérdőjelezhetetlen, és találkoztam olyan rendőrtisztekkel, akik elmondták, hogy a Nemzetőrség a foglyokat szinte minden esetben rossz egészségi állapotban adták át a hivatásosoknak, és sokan közülük meg is haltak már az átadás előtt...”

82. Nyilvános és magánlevéltárakban – többek között az Adatnyilvántartó Hivatalban, Kenya Nemzeti Archívumában és az Imani Houseban – számos olyan dokumentum található, amelyek segítségével a bíróság megítélheti, vajon szisztematikus bántalmazások történtek-e az átvilágító központokban, az internáló táborokban és a Mau Mau-börtönökben.

83. A fogvatartottak levelei. Ezek az akták a Mau Mau-foglyok és -elféltek több száz levelét tartalmazzák, amelyeket fogvatartásuk vagy bebörtönzésük idején írtak, és ma a KNA, JZ/7/4, KNA, AH 9/17 és a Kenyai Nemzeti Archívumban lévő Murumbi Papers iratai között található. Az alábbi levélrészletek különböző bántalmazásokról szólnak:

a) Honnan veszik a kusztrációt [sic]? Ez lenne a demokratikus jog?

b) Az átvilágítandó személyek kezét hátul megbilincselik, ezután óránként négy kanna vizet öntenek rájuk. Majd éjjel 12-kor szappant kennek a fejükre, amire vizet locsolnak, így aztán a víz befolyik a fogvatartottak szemébe, és annál semmi sem okoz nagyobb fájdalmat. Ezzel egyidejűleg fogókat is használnak a herék kasztrálására, illetve a fülcimpák kínzására. Ezt oly módon teszik, hogy mindenki bevall mindent, függetlenül attól, hogy az igaz-e vagy sem, csak hogy engedelmessédjenek a kihallgatónak, és (mindenki) beismeri a vádakat, amiket felhoztak ellene, ha igaz, ha nem, a fenti kínzások

következtében, mert ezt senki sem bírja ki. Néhányan vallanak, és elismerik a vádakat, csak hogy mentsek magukat a borzalmaktól és a bajoktól.

c) A Különleges Egység egyik tisztje, aki most Magetában van, kegyetlenül veri a fogvatartottakat, amikor kihallgatja őket... Kegyetlen verést alkalmaz, egyes foglyoknak rángatja a heréit... Amikor a fogvatartottakat a tábortól távol eső átvilágító tiszthez viszik át, kíméletlenül verik és büntetik őket. Ahelyett, hogy kórházba szállítanák őket, cellákba zárják, és napokig nem adnak nekik enni. A verések nem titokban történnek, mivel a táborparancsnok irányításával zajlanak, aki maga is jelentős részt vállal bennük, pedig fel kellene lépnie a bántalmazások ellen; ehelyett ő maga kezdeményezi ezeket az ütlegetéseket.

d) Több mint harminc (30) fogvatartott borzalmasan szenved hasmenéstől, vérhastól, ami egy idő után tifusszá alakul. Az ilyen betegeket kezelés és ellátás nélkül elkülönített táborokban tartják fogva. Ezt én úgy értelmezem, hogy minket azért hoztak ide, hogy megkínózzanak, és nem azért, hogy együtt érezzenek velünk. A betegségeket főképpen az elzártság és az étel nyolcvanhat órán (86 órán) át tartó megtagadása okozta 1965. június 21-től június 25-ig. Ezekről az eseményekről jelentést tettünk a börtön-főfelügyelőnek és a helyettes főfelügyelőnek, amikor a múlt hónapban Magentában jártak.

e) Annak érdekében, hogy a fogvatartottakban önvád alakuljon ki, a Honvédelmi Minisztérium és a Közösségfejlesztési Minisztérium a következő eszközöket vette igénybe (a) a fogvatartottakat fejjel lefelé, majd az ellentétes irányban lógatták le, és közben minden lehetséges módon fájdalmat okoztak a foglyoknak: szappanhabot, burnótot, sót, DDT-t és földet szórtak a szemükbe. (b) Hogy a fogvatartottakat teljesen megfélemlítsék, egyes foglyokat felakasztottak és megölték... (c) A fogvatartottak arcába folyamatosan vizet locsoltak, így akadályozva a levegővételt, ez történt például Kariukival, Muriithi fiával, akit 1957. július 17-én éjjel ezekkel a módszerekkel öltek meg korábban vallomást tett foglyok a táborparancsnok és a rehabilitációs tiszték utasítására...

84. Egyházi vezetők. Egyes egyházi vezetők Angliában és Kenyában panasszal éltek a bántalmazások miatt. Például 1953 novemberében, Erskine parancsát követően Peter Bostock tiszteendő úr levelet küldött a londoni Egyházi Missziós Társaságnak:

A helyszínen tartózkodó európaiak egymást segítve hallgatják el az eseményeket, semmiről nem tesznek jelentést, készségesen hazudnak, hogy tényleg tereljük a vizsgálatokat, és úgy tűnik, nem lehet áttörni ezen a korláton... Az európai hazudik, és azt állítja, hogy az afrikai megpróbált megszökni, de túl sok és túl sokféle beszámoló áll rendelkezésünkre ahhoz, hogy sok esetben hitelt adhatnánk az európaiak őszinteségének.

85. Az anglikán egyház képviselői Kenyában, 1965-ban összeállítottak egy listát az állítólagos bántalmazásokról, amelyben a következő olvasható:

Sok esetben a legkisebb gyanú alapján megkínoztak férfiakat azért, hogy vallomást tegyenek: A-nak egy kövel eltörték a lábát, mert nem beszélt. B-nek a nemi szerveét az asztal szélére helyezték, és addig ütötték, amíg a herezacskója felrepedt, mert nem volt hajlandó beszélni. C-nek addig ütötték a talpát, amíg nem tudott már járni, mert nem volt hajlandó beszélni. D-t szombat éjjel tartóztatták le, és vasárnap éjjelre vagy hétfő reggelre már halott volt. Tény, hogy a halál oka még nem ismeretes, de az áldozatot azonnal eltemették anélkül, hogy hozzátartozóit értesítették volna, illetve hogy holmiját visszaadták volna a családnak. E-t kasztrálták, és azt állítja, hogy ez a rendőrség műve volt.

86. 1965-ban Kenya Keresztény Tanácsa (CCK) közleményt adott ki a Kenyában történt „egyeb bántalmazások és más olyan esetek ügyében, amelyek büntetést érdemelnek”.

Arthur Young, 1954. november-december

87. Dokumentumok állnak rendelkezésre arról, hogyan viszonyult a Gyarmatügyi Minisztérium a fogvatartottak sérelmére elkövetett bántalmazások függetlenek által végzett feltáráshoz. A bíróság különösen is építhet a Sir Arthur Young nevéhez köthető dokumentumokra. 1954 februárjában Youngot Kenyába vezényelték rendőrkapitányi kinevezéssel korábbi, London City-ben ellátott rendőrkapitányi posztjáról, azzal a céllal, hogy tisztítsa meg Kenya rendőrségét, és alakítsa át a törvénynek megfelelő, pártatlan intézménnyé. Young kinevezésére azt követően került sor, hogy 1954 januárjában az Eliot–Bottomley delegáció Kenyában járt, és javaslatot tett a rendőrség átszervezésére, hogy az az államapparátustól és a kormányzótól függetlenül működhessen.

88. Young korábban, Kenyába érkezése előtt sikeresen átszervezte a maláj rendőrséget. Kenyai rendőrkapitányi minőségében Young informálta Baring kormányzót a Kenyában történő folyamatos bántalmazásokról:

Rendkívül kellemetlen kötelességemnek éreztem, hogy Baringgel közölnöm kellett aggodalmaimat a polgári biztonsági erők tagjainak szélsőséges magatartása miatt, mert ezek az emberek erőszakos bűncselekményeket követtek el, és brutálisan léptek fel az állítólagos ellenséggel szemben, és ez indokolatlan és iszonyatos volt... Hivatalos levélben tájékoztattam őexcellenciáját, és kifejeztem

aggodalmamat a történetek miatt, azt remélve, hogy az állításaimat alátámasztó bizonyítékok hamarosan rendelkezésre állnak. Azt is kértem, hogy kezdeményezzen adminisztratív lépéseket, amivel kifejezi a biztonsági erők által elkövetett brutális tettek iránti személyes ellenérzését, és kértem továbbá, hogy tegyen meg minden lehetséges lépést azért, hogy ennek az állapotnak véget lehessen vetni. Semmilyen módon sem fejezte ki méltánylását e jelentésem kapcsán, választ pedig végképp nem kaptam tőle, noha sokszor küldtem számára emlékeztetőket.

89. Young valamivel több, mint egy évvel Kenyába érkezése után lemondott. Alan Lennox-Boyd, gyarmatügyi miniszter 1955-ben Londonban fogadta őt. Lennox-Boyd soha nem tette közzé Young lemondó levelét. Erről Young a következőket írta:

Visszatekintve, ma már világos, hogy ha jelentésemet a parlament elé terjesztik, akkor a kormányzót legalábbis visszarendelik, és maga a gyarmatügyi miniszter is rendkívül veszélyes helyzetbe kerül.

90. A Gyarmatügyi Minisztérium vázlatos sajtóközleményt adott ki, amely Young eredeti lemondó leveléből egyetlen részletet sem közölt. A parlamenti képviselők követelték, hogy Alan Lennox-Boyd gyarmatügyi miniszter adjon magyarázatot a történetekre, és adja közre Young lemondó levelét. A Lordok Házában Lord Lloyd, a gyarmatokért felelős parlamenti államtitkár elismerte, hogy „a Kenyában történt eseményekért a végső felelősség – a lemondás benyújtását is beleértve – Őfelsége kormányát terheli”, majd hozzátette: „Nem vitatom, hogy lehetetlen lett volna tagadni, hogy súlyos mulasztások történtek, bár itt ismételten nem hagyhatom figyelmen kívül azokat a körülményeket, amelyek közepette ezen mulasztások bekövetkeztek.”

91. Az Alsóházban Barbara Castle, munkáspárti képviselő később így emlékezett:

[Lennox-Boyd] féltékenykedte kérdéseinket. Elismerte, hogy történetek bántalmazások, de az mondta, az elkövetőket a kenyai kormányzó már megbüntette. Nem szabad megfélemlenünk Mau Mau szörnyűségeiről és így tovább. Így hát semmi oka nem volt arra, mondta, hogy nyilvánosságra hozza Young tábornok jelentését.

A Ruthagathi bírósági döntés, 1954. december

92. 1954. december 10-én Cram, az eljáró bíró ítéletet hozott a Ruthagathiban szolgáló nemzetőrök perében. Arra a megállapításra jutott, hogy:

Ennek az esetnek a bizonyítékait megvizsgálva – létezik olyan börtönöri posztrendszer, ahol vezetők és parancsnokok teljesítenek szolgálatot; ezek a helyek kihallgató központok és börtönök, ahová őfelsége alattvalóit elvezetik... és nyilvánvalóan addig kínozzák őket, amíg bevallják állítólagos bűneiket, majd tárgyalást rendeznek nekik pusztán azokra a bizonyítékokra alapozva, amelyeket kicsikartak belőlük...

93. Az ítélet így folytatódik:

Nehéz elfogadni azt, hogy a Ruthagathihoz hasonló förtelmes hely parancsnokhelyettesének – amely helyszín kizárólag arra szolgált, hogy információkat sajtoljanak ki bárkiből – bármiféle illúziója maradt volna az ott folyó dolgok természetét illetően. Azaz, ha az első számú vádlottat egy gestapós hasonmásának tekintjük, akkor a második számú vádlott is az.

Amnesztia, 1955. január

94. 1955 januárjában Churchill miniszterelnök és kabinetje megvitatta és jóváhagyta azt a javaslatot, amely az 1955 januárja előtt elkövetett összes bűncselekmény vádlottjainak amnesztiát biztosít. Ez azt jelentette, hogy a még mindig az erdőkből rejtőzködő Mau Mau-felkelőket nem vonták vád alá főbenjáró bűnökért, hanem tárgyalás nélkül internálták őket. A kenyai biztonsági erők tagjai ellen szintén elejtettek minden bántalmazással kapcsolatos vádat, amelyek a szükségállapot idején elkövetett bántalmazásokkal álltak kapcsolatban.

95. Bering kormányzó hivatalosan 1955. január 18-án hirdette ki az amnesztiát. Az Egyházi Missziós Társaság (az Anglikán Egyház) Angliában tiltakozását fejezte ki Churchill kormányának amnesztiarendeletere ellen, és felszólított arra, hogy vessenek véget a bántalmazásoknak Kenyában. A *Times* szerkesztőjének küldött levelükben az Egyházi Missziós Tanács vezetői ezt írták:

[A] kormányzónak a biztonsági erőkhöz intézett beszédében üdvözlendő az a rész, amelyben arra szólítja fel őket, hogy a fogságban tartott emberekkel nem szabad rosszul bánni, és helyeseljük azt a figyelmeztetését is, hogy önök közül bárkit vagy bármely más személyt, aki [az amnesztia kihirdetését követően] bármilyen törvénysértést követ el, a törvény teljes szigorával üldözni fogják, de ez nem újdonság. Ám eddig még nem vezetett oda, hogy a biztonsági erők tagjai által elkövetett visszaélések megszűntek volna.

96. Az Egyházi Missziós Tanács 1955. január 28-án kiadta „Kenya – Ideje cselekedni” című felhívását. A pamflet megállapítja, hogy: „Az amnesztia önmagában nem mossa tisztára a rossz embereket,” és rámutat arra,

hogy Young tábornok irányításának idején az egyre éberebb rendőri erők a törvénnyel való szembe fordulás, a tisztesség elemi követelményeinek és az ésszerű önuralom kívánalmainak ellentmondó, riasztóan nagyszámú esetet tártak fel, amelyeket éppen azok követtek el, akiknek kötelességük szerint a barbarizmussal szemben a civilizáció normáit kellett volna védelmezniük; és hogy Young tábornok ezen elkövetőkkel szembeni eljárásra való felszólítása ellenállásra talált bizonyos hivatalos körök részéről.

Barbara Castle, parlamenti képviselő vádjai, 1955. november

97. Barbara Castle, parlamenti képviselő 1955. november 1-jén Kenyába utazott. Castle ott részben betekintést nyert a Kamau Kichina-ügybe, amely szerint Kichina több napig tartó kínzást követően elhunyt. Ezt az ügyet bíróságra vitték, és a rendőrbíró az alábbi bizonyítékokat mutatta be:

Kamau fogvatartása idején kihallgatói semmilyen erőfeszítést nem sajnáltak annak érdekében, hogy rábírák bűne bevallására. Megkorbácsolták, megrugdosták, megbilincseltek úgy, hogy karjait a lába közé kellett tennie, majd kazeit hátulról a nyakába hurkolták, földet etettek vele, folyóba dobták, egy ideig megtagadták tőle az ételt és legalább két éjszakára kinn hagyták a szabadban úgy, hogy kikötőrrék egy nyitott pajtában lévő póznához, és csak egy pokrócot adtak neki a hideg ellen...Soha nem állították szabályszerűen rendőrbíró elé, és semmilyen bírósági eljárásban nem részesült, ami pedig minden brit alattvalónak elemi joga.

98. Kenyai tartózkodása idején Castle találkozott Duncan McPhersonnel, a helyettes rendőrpáncsnokkal, aki Young beosztottjaként is szolgált. McPherson a következőket jelentette Castle-nek:

Ezekben a táborokban rosszabb körülmények uralkodtak, mint amit ő maga korábban a japán fogolytáborokban tapasztalt. Az élelmezés minősége lesújtó volt, nem volt orvosi ellátás, voltak viszont törvénytelen bántalmazások és minden egyéb... A fogvatartottak közül sokakat az internáló tábor kedvenc tartózkodási helyüknek tekintő örök gyűjtötték be razziaik során, és semmi bizonyítékuk nem volt arra, hogy a begyűjtöttek bármiben részt vettek volna.

99. Miután visszatért Nagy-Britanniába, Castle számos újságcikkben adta közre a Kenyában szerzett tapasztalatait. Castle később azt írta, hogy Lennox-Boyd gyarmatügyi miniszter „a leghalványabb jelét sem adta annak, hogy alapvetően változtatni óhajtana a hozzáállásán. Egyértelmű volt számomra, hogy tovább folytatódik a dolgok bevált, önelégült takargatása.”

Eileen Fletcher, 1956. május

100. Eileen Fletcher, 1956. május. Eileen Fletcher elkötelezett kvéker és korábban rehabilitációs tisztviselő volt húsz évnyi szociális segítő tapasztalattal a háta mögött, részt vett többek között a háború utáni európai oktatás újjászervezésében. Fletcher háromrészes sorozatot publikált a kvéker folyóirat, a *Peace News* hasábjain „Kenya koncentrációs táborai – Egy szemtanú beszámolója” címmel. Publikálta továbbá „Az igazság Kenyáról – egy szemtanú beszámolója Eileen Fletcher tollából” című írását. A Fletcher vádjait tartalmazó jelentést a Gyarmatügyi Minisztérium is irattárba helyezte.

101. Fletcher a fogvatartottakat érintő bántalmazásokkal és a Gilgilben, Langatában,

Manyaniban, Narokban, Athi Riverben, Kamitiben és Embakasiban lévő átmeneti táborokban tapasztalható rossz körülményekkel vádolta a hatóságokat. Akadtak fiatalokúakkal szemben elkövetett bántalmazások is. Fletcher vádjai széles körben visszhangra találtak a brit sajtóban és az Alsóházban, ahol számtalan vita folyt le Fletcher vádjai kapcsán. A Gyarmatügyi Minisztérium és Alan Lennox-Boyd gyarmatügyi miniszter Fletcher jellemében és munkájának minőségében keresett hibát azt követően, hogy a hölgy publikálta vádjait.

102. A brit sajtó azt követelte, hogy a Gyarmatügyi Minisztérium működése legyen átláthatóbb. A *The Observer* „Elég volt a szerezsenmosdatásból” címmel közölt cikket 1956. június 17-én. Számos parlamenti képviselő követelte, hogy indítsanak független vizsgálatot Fletcher vádjainak tisztázására. Így például Aneurin Bevan képviselő a következő kérdéseket intézte az Alsóházban Lennon-Boyd gyarmatügyi miniszterhez:

Nem arról van-e itt szó, hogy a leggyalázatosabb vádakhoz folyamodunk, és hazugsággal vádolunk egy személyt [Fletchert] – egy rendkívül tiszteletre méltó személyt? Nem arról van-e szó, hogy mind a kenyai kormány, mind pedig a mélyen tisztelt úr [Lennox-Boyd] saját maguk szeretnének saját ügyükben bírák lenni? Vádak hangzottak el a kormányzat munkájával kapcsolatban; hát nem arról van-e szó itt, hogy senki nem szavazhat hitelt a mélyen tisztelt úr egyetlen szavának sem, amennyiben nem engedélyezi,

hogy elfogulatlan vizsgálat folyjék a vádak tisztázására? Eddig csak azt hallottuk tőle, hogy elégedett, és hogy elégedett, mi viszont cseppet sem vagyunk elégedettek...Azí akarjuk megtudni, hogy mivel a kenyai igazságügyi minisztérium és a börtönirányítás működését a legsúlyosabb vádak érték, nem az volna-e a mélyen tisztelt úr részéről a megfelelő lépés most, hogy igazolja saját vádjait, azaz az egész ügyet tegye vizsgálat tárgyává, nem pedig az, amit most tesz, hogy egyes embereket egyszerűen „hazugnak” nevez, ahogyan azt az előbb hallottuk?

Fletcher vádjainak elfogulatlan vizsgálatára soha nem került sor.

[...]

A felpuhítási technika, 1957. március

110. Felpuhítási technika, 1957. március. Azzal egyidejűleg, hogy a Gyarmatügyi Minisztérium elutasította független vizsgálat lebonyolítását és tagadta a Fletcher és Meldon által hangoztatott vádakát, jóváhagyta a felpuhítási technika alkalmazását. A felpuhítási technika részletei a Gyarmatügyi Minisztérium irattárában megtalálhatók.

111. A felpuhítási technikát a Terence Gavaghan parancsnoksága alatt álló Mwea táborokban kezdték alkalmazni. Amikor a felpuhítási technikát bevezették ezekben a táborokban, a Gyarmatügyi Minisztérium tisztában volt azzal, hogy már minimum egy olyan fogvatartott van, aki belehalt a felpuhítási technika alkalmazásába. Baring tudatta Lennox-Boyd gyarmatügyi miniszterrel, hogy Muchiri Githumát, a Gathigiriri tábor egyik foglyát „súlyosan bántalmazták, és ennek következtében meghalt.”

112. Baring kormányzó engedélyt kért a gyarmatügyi minisztertől a felpuhítási technika alkalmazására, noha tudatában volt annak, hogy a módszernek halálos következményei vannak, és kijelentette:

Ha lemondunk a »felpuhítási« technikáról, akkor azzal súlyos csapást mérünk egy olyan folyamatra, amely nemcsak hogy jól működik most, hanem azzal a reménnyel kecsegtet, hogy a „Pipeline” révén sok olyan Mau Mau fogvatartott kerül közelebb a szabadon bocsátáshoz, akikről még néhány hónapja is úgy vélekedtünk, hogy évekig megzabolázhatatlanok maradnak.

113. A Gyarmatügyi Minisztérium engedélyezte a kényszerítő erő és a büntető erő közötti különbségtételt Kenyában, és a kényszerítő erő alkalmazásához törvényi engedélyt is biztosított, annak ellenére,

hogy minisztériumi körökben aggályok merültek fel a technika jogszerűségét illetően.

114. Később, a holai mézszárlás nyomán a Gyarmatügyi Minisztérium aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy engedélyezte a kényszerítő erő alkalmazását. Az ügyirathoz csatolt kiegészítésben Webber ezt írja:

Ha azonban Lennon-Boyd gyarmatügyi miniszternek felteszik a kérdést, hogy a kényszerítő erő használata legális-e vagy sem, azt javasoljuk, válaszolja azt, hogy a kenyai kormányzónak időről időre javasolt intézkedésekben semmi olyasmi nem szerepelt, ami arra utalt volna, hogy az erőszak alkalmazása bizonyos körülmények között – a jogszerűség betartásának biztosítása mellett – ellenkezik a kenyai törvényekkel.

115. A felpuhítási technika és az ehhez kapcsolódó kényszermunka, a Gyarmatügyi Minisztérium álláspontja szerint, sértette a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet egyezményében foglaltakat. A felpuhítási technikát a Mwea táborokon kívül, más internáló táborokban is alkalmazták. Ezek között volt az Athi River, az Aguthi és a Mweru tábor. Közismert volt, hogy a felpuhítási technika alkalmazása során számos alkalommal bántalmazások történtek. Például:

a. PRO, CO, 822/1253, „A Főtítkárral szembeni panasz ügyét koordináló bizottság, Kenya.” Figyelemre méltó, hogy az egész ügyirat bántalmazásokkal kapcsolatos panaszokat tartalmaz, amelyeket egyéni panaszosok nyújtottak be Kenyában 1957–1959 között, és ezek között akadnak a felpuhítási technikával kapcsolatos vádak is.

b. A KNA, JZ/7/4, KNA, AH 9/17-es és a Murumbi-dokumentumok, amelyek a Kenyai Nemzeti Archívumban találhatóak, bántalmazásokkal kapcsolatos vádakot tartalmaznak, és részletes leírást adnak a táborokban 1957 után alkalmazott felpuhítási technikáról. Például:

Mi, a magetai és kisumui illetőségű foglyok kíméletlen bánásmódban részesültünk [az Athi River táborban]. 1957. július 9-től a táborparancsnokság egy speciális részleget állított fel, ahová egyidejűleg nyolc vagy hét fogvatartottat visznek be, és addig kínozzák őket, amíg be nem vallják, hogy hogy esküt tettek, akár igaz ez, akár nem. Akadtak fogvatartottak, akik hamis esküt tettek, miután az egyik fogoly, Kairiuki Murithinak, 1957. július 18-án életét vesztette, azon a napon, amikor egy másik fogvatartottat kórházba szállítottak, aki nem tudott beszélni, és aki később meg is halt.